

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

การปรับปรุงสวนสาธารณะในเขตเทศบาลนครนครศรีธรรมราชจำเป็นต้องศึกษาถึงแนวความคิด ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดความเข้าใจและเป็นพื้นฐานในการศึกษาวิเคราะห์ ดังนี้

- 2.1 แผนพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงสวนสาธารณะในเขตเทศบาลนครนครศรีธรรมราช
- 2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน
- 2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับภูมิทัศน์ของเมือง
- 2.4 แนวความคิดเกี่ยวกับความหมายและลักษณะของสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ
- 2.5 แนวความคิดเกี่ยวกับสวนสาธารณะและการพักผ่อนหย่อนใจ
- 2.6 แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดประเภทสวนสาธารณะ
- 2.7 แนวความคิดเกี่ยวกับกิจกรรมนันทนาการ
- 2.8 แนวความคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้สวนสาธารณะ

2.1 แผนพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงสวนสาธารณะในเขตเทศบาลนครนครศรี ธรรมราช

2.1.1 แผนพัฒนาเทศบาล 5 ปี (พ.ศ.2545-2549)

2.1.1.1 วัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาสามารถสาขาการพัฒนาลังคมแผนงานหลัก ส่งเสริมสวัสดิการสังคม และนันทนาการ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้เวลาว่าง ในการพักผ่อนหย่อนใจ ออกกำลังกาย แข่งขันกีฬาและหาความเพลิดเพลิน

2.1.1.2 วัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาสิ่งแวดล้อมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ แผนงานหลักบำบัดและฟื้นฟูทรัพยากรสิ่งแวดล้อมโดยการปรับปรุงภูมิทัศน์เมือง และโครงการปรับปรุงสวนสาธารณะ

2.1.2 แผนยุทธศาสตร์การพัฒนองคการบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช (พ.ศ.2548-2551)

2.1.2.1 ด้านทะเลและชุมชน แนวทางการพัฒนาคือจัดให้มีและบำรุงรักษาสวนสาธารณะ สนามเด็กเล่น สวนสุขภาพฯ ได้แก่ โครงการปรับปรุงตกแต่ง สวนสาธารณะสวนสุขภาพ

2.1.2.2 ด้านกีฬาและนันทนาการ แนวทางการพัฒนาคือส่งเสริมให้มีลานกีฬาและอุปกรณ์ในการออกกำลังกาย การดำเนินกิจกรรมการออกกำลังกาย การกีฬา การดนตรี และศิลปะด้านอื่น ๆ ได้แก่โครงการปรับปรุงสนามกีฬา / ลานกีฬา

2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน

Chapin (1972) ให้ความหมายการใช้ที่ดินของเมืองคือ การแบ่งพื้นที่ของเมือง ตามประเภทการใช้ที่ดินเช่น ย่านพักอาศัย ย่านอุตสาหกรรม ย่านการค้า ย่านสถาบัน และที่พักผ่อนหย่อนใจได้ แบ่งการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็น 3 ประเภทคือ

1. พื้นที่ที่อยู่อาศัย ได้แก่ชุมชนที่อยู่อาศัยต่างๆ ร้านค้าย่อย โรงเรียนประถมศึกษา และบริการสาธารณะชุมชน
2. พื้นที่ทำงาน ได้แก่ พื้นที่ที่ใช้เป็นที่ตั้ง โรงงานอุตสาหกรรม การค้า และบริการสาธารณะต่างๆ
3. พื้นที่พักผ่อนหย่อนใจ ได้แก่ สถานที่สำหรับทำกิจกรรมทางวัฒนธรรม สถานที่ศึกษา พิพิธภัณฑ์ หอประชุม ที่แสดงดนตรี สนามกอล์ฟ

Keeble (1969) กล่าวถึงการกระจายตัวของการใช้ประโยชน์ที่ดินในเมือง มีการแบ่งพื้นที่ออกตามหน้าที่หลักเป็น3ส่วน คือศูนย์กลางเมือง ย่านอุตสาหกรรม และ ย่านที่พักอาศัย และผนวกส่วนที่ 4 ด้วยคือ ที่ว่าง (Open Space)

ศูนย์กลางเมือง คือ พื้นที่ที่ใช้เป็นย่านการค้า การบริหารและการบริการ ซึ่งกิจกรรมต่างๆ จะรวมกันอยู่หนาแน่นและมีการก่อรูปที่ซับซ้อนเป็นศูนย์กลางการบริการต่างๆ เท่าที่เมืองจะสนองตอบได้ ประกอบด้วยกิจกรรมที่สำคัญดังนี้ ร้านค้า สำนักงาน ธนาคาร ที่ทำการ หน่วยงานบริหาร และสถานที่ราชการ ฯลฯ

ย่าน คือ อุตสาหกรรมบริเวณที่เป็นที่ตั้งสำหรับประกอบกิจการของอุตสาหกรรมการผลิต และ อุตสาหกรรมบริการขนาดใหญ่ เป็นที่ตั้งของสถานีจ่ายไฟฟ้าและแก๊ส และโกดังเก็บสินค้าขนาดใหญ่จะต้องอยู่ห่างไกลจากชุมชนพอสมควร

ย่านพักอาศัย คือ บริเวณสำหรับให้ประชาชนอยู่อาศัย จะประกอบด้วยอาคารพักอาศัยแบบต่างๆ ขนาดต่างๆ รวมทั้งการใช้ประโยชน์ที่ดินอื่นๆ เช่น ย่านการค้าประจำท้องถิ่น โรงเรียนประถมศึกษา ที่ว่างสำหรับท้องถิ่น และอุตสาหกรรมบริการขนาดเล็ก

ที่ว่าง (OpenSpace) คือ ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในย่านพักอาศัยหมายถึงที่ว่างต่างๆ ที่มีได้ ปกคลุมด้วยอาคารเป็นที่ซึ่งสามารถใช้ประโยชน์ให้เป็นธรรมชาติของรัฐและเป็นบริเวณที่สามารถจะทำให้เกิดความงดงามในการมอง ได้แก่ สวนสาธารณะ สวนเด็กเล่น สุสาน พื้นที่ในโรงเรียน มัธยม ฯลฯ ที่ว่างนี้จะป็นประโยชน์ในการพักผ่อน ควรจะให้ประชาชนเข้าไปใช้สอยได้

จากการศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน เห็นได้ว่าพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจมีความสำคัญและเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของพื้นที่เมือง สถานที่พักผ่อนหย่อนใจซึ่งได้มาจากการพัฒนาที่ว่าง (open space) ภายในเมือง การพัฒนาที่ว่างดังกล่าวเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างคุ้มค่าเพื่อประโยชน์แก่ประชาชนผู้อยู่อาศัยในชุมชนเมืองและสร้างความสวยงามให้แก่ภูมิทัศน์เมืองอีกด้วย

2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับภูมิทัศน์ของเมือง

ภายในเมืองแต่ละเมืองควรจะมีองค์ประกอบหลักที่สามารถมองเห็นได้ และเป็นส่วน สำคัญ ในการจัดทำเมืองให้ดูสวยงามมีความน่าประทับใจทั้งต่อผู้อยู่อาศัยและนักท่องเที่ยว ซึ่งองค์ประกอบ ต่างๆ กำหนดไว้ดังนี้

1. ธรรมชาติ ได้แก่ สิ่งที่สำคัญตามธรรมชาติที่ยังคงอยู่ในเมือง เช่น แม่น้ำลำคลอง ภูเขา ป่า ฯลฯ ซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าทั้งในด้านประโยชน์ใช้สอยและความสวยงาม ใช้เป็นที่พักผ่อน ของชาวเมืองและช่วยให้เมืองมีบรรยากาศอ่อนคลายและมีลักษณะเฉพาะที่ดึงดูดใจ
2. อาคารและส่วนประกอบของอาคาร ได้แก่ อาคารบ้านเรือน ดิگแถว อนุสาวรีย์ รวมถึง ส่วนประกอบของอาคารต่างๆ เช่น ป้าย กันสาด ลานทางเข้าอาคาร
3. ที่เว้นว่างต่างๆ ได้แก่ สวนสาธารณะภายในเมือง สนามเด็กเล่น สนามกีฬา ลานอเนก ประสงค์ ภายในเมือง ลานเชื่อมภายในอาคาร
4. ถนน ทางเดิน ทางสัญจรต่างๆ ได้แก่ ถนน ทางเท้า ทางจักรยาน ทางรถไฟ รวมถึง แม่น้ำลำคลองที่ใช้ในการสัญจร เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงส่วนต่างๆ เข้าด้วยกันโดยสามารถเข้าถึงได้จาก ทางสัญจรเหล่านี้

มนุษย์และการประกอบกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ ชาวเมืองที่อาศัยอยู่ภายในเมือง การเคลื่อนไหว ประกอบกิจกรรมต่างๆของเมือง ทำให้เมืองมีชีวิตชีวา กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้อาจมีผู้สนใจเข้ามา เยี่ยมชมหรืออยากร่วมกิจกรรมนั้นด้วย ไม่จำเป็นต้องเป็น กิจกรรมในงานเทศกาลพิเศษแต่กิจกรรม ที่เป็นชีวิตประจำวันของชาวเมืองก็ถือว่าเป็นสิ่งที่น่าสนใจได้เช่นกัน เช่น กิจกรรมค้าขาย กิจกรรม พักผ่อน การพูดคุยเป็นต้น (ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย. 2531 : 2-1)

ดังนั้น การพัฒนาพื้นที่เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เช่น สวนสาธารณะ ทำให้เมืองดูมีชีวิตชีวา สวยงาม สร้างความประทับใจให้แก่ผู้อยู่อาศัยและนักท่องเที่ยว แล้วอีกประการหนึ่งคือเป็นพื้นที่ ประกอบกิจกรรมนันทนาการของประชาชนในชุมชน ซึ่งมีความสำคัญอย่างมากในชีวิตประจำวัน

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับความหมายและลักษณะของสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

การพักผ่อนหย่อนใจนี้มีผู้ให้คำนิยามไว้อย่างต่าง ๆ กัน ที่ยึดถือกันแพร่หลายในวิชาการวางผัง เมืองในประเทศไทย คือ คำนิยามที่กำหนดโดย ศาสตราจารย์ อัน นิมมานเหมินท์ (ม.ป.ป. : 236) ได้ให้คำจำกัดความ เป็นการกระทำใดๆ ก็ตามที่ไม่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานในหน้าที่ ในการทำมาหา เลี้ยงชีพ เมื่อปฏิบัติไปแล้วมีส่วนช่วยในการระบายอารมณ์เคร่งเครียด ผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อย ก่อให้เกิดความพึงพอใจ และรู้สึกสดชื่นภายหลัง เป็นการปฏิบัติตัวให้เหมาะสมที่จะปฏิบัติภารกิจ ของตนให้ลุล่วงเป็นผลดีต่อไป

ลักษณะการพักผ่อนหย่อนใจที่คนเราต้องการและเลือกพักผ่อนตามความพอใจ มีอยู่ 2 ลักษณะด้วยกัน ตามที่ Brain Hackett (1975 : 35) ได้จำแนกไว้คือ

- Passive recreation เป็นการพักผ่อนหย่อนใจที่ไม่ใช้การออกแรง ออกกำลังกาย แต่เป็นไปในลักษณะความสงบ การผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อย ได้แก่ การชื่นชมกับธรรมชาติ ภูมิทัศน์ของเมือง การได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ได้ยินเสียงธรรมชาติ การฟังเสียงดนตรีในที่สาธารณะ การนั่งเล่นในสวนสาธารณะ การชมสัตว์ในสวนสัตว์

- Active recreation เป็นการพักผ่อนหย่อนใจที่ต้องออกแรง ออกกำลังกาย ได้แก่ การเดิน การเล่นกีฬา เช่น วายน้ำ เล่นฟุตบอล การวิ่งออกกำลังกาย

Joel Katz และคณะ (อ้างถึงใน เอี่ยมพร วิสมหาย. 2524 : 9) ได้กล่าวไว้ว่า ลักษณะการพักผ่อนหย่อนใจดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่กระทำในช่วงเวลาว่าง มีทั้งในสถานที่ต่างๆ ภายนอกอาคารสถานที่ (Outdoor) และภายในอาคาร (Indoor) คือ

การพักผ่อนหย่อนใจนอกอาคารแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. การพักผ่อนนอกอาคาร (Outdoor Recreation) ที่เป็นของสาธารณะ (Public) ได้แก่ สนามกีฬา สนามเด็กเล่น ฯลฯ และ
2. การพักผ่อนหย่อนใจภายนอกอาคารที่เป็นส่วนตัว (Private) ได้แก่ การทำสวน, เล่นกีฬา ฯลฯ

การพักผ่อนหย่อนใจภายในอาคาร (Indoor recreation) แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. การพักผ่อนภายในอาคารที่เป็นส่วนสาธารณะ ได้แก่ การเล่นกีฬาในร่ม การชมพิพิธภัณฑ์ อ่านหนังสือในห้องสมุด ฯลฯ
2. การพักผ่อนภายในอาคารที่เป็นส่วนตัว (Private) เช่น การฟังเพลง ดูโทรทัศน์ ฯลฯ การพักผ่อนนอกบ้าน หรือการพักผ่อนกลางแจ้ง เป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของชีวิตในเมือง (Urban life) ซึ่ง Lawrence Halprin (1963 : 11) ได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ

1) ชีวิตเพื่อสังคม มีการติดต่อสัมพันธ์กับคนมากมาย มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของเมืองและเปิดเผยตัวเอง (Extrovert)

2) ชีวิตเพื่อความเป็นส่วนตัว (Privacy) ไม่เป็นทางการ (Informal) ปิดตัวเอง (Introvert) ต้องการความเงียบสงบ จึงต้องการออกไปจากผู้คนที่มีมากมาย

เนื่องจากความจำเป็นในการประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงตนเองและครอบครัว ฉะนั้นในวันหนึ่งๆ ภายหลังจากที่มนุษย์ทำงานแล้ว มนุษย์จึงมีความตึงเครียด เมื่อเย็นค่ำ ซึ่งแยกออกเป็นสองประเภทคือ

1. ความเมื่อยล้าทางสมอง (Mental Fatigue) ได้แก่ ความเครียดจากการทำงานทางสมอง มีความอ่อนเพลีย มึนงง บุคคลที่ทำงานระดับบริหาร ทำงานใช้ความคิด งานธุรกิจ พาณิชยกรรม หรืองานที่ใช้สมองอื่นๆ มักจะเกิดความเมื่อยล้าชนิดนี้

2. ความเมื่อยล้าทางร่างกาย (Physical Fatigue) ได้แก่ ความเคร่งเครียดจากการทำงานที่ต้องออกกำลังกาย กล้ามเนื้อต้องทำงานหนัก บุคคลที่ต้องทำงานหนักหรือต้องใช้แรงงานมักจะเกิดความเมื่อยล้าชนิดนี้ ทางแก้ความเมื่อยล้าทั้งสองประเภท ก็ต้องอาศัยการพักผ่อนที่แตกต่างกันออกไปตามความเมื่อยล้าที่เกิดขึ้น คือ บุคคลที่มีความเมื่อยล้าทางสมองย่อมต้องการการออกกำลังกายกล้ามเนื้อ ส่วนบุคคลที่มีความเมื่อยล้าทางร่างกายย่อมต้องทำกิจกรรมเบาๆ ไม่ต้องออกกำลังกายมาก ดังนั้น ส่วนสาธารณะจึงเป็นทางออกในการคลายความตึงเครียด เมื่อยล้า อันเกิดจากการปฏิบัติงานในหน้าที่เพื่อหาเลี้ยงชีพ (สุขุมลล สดคติ 2531 : 9)

ดังนั้นการมีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจให้แก่ประชาชนภายในเมืองนั้น เพื่อตอบสนองความต้องการของแต่ละบุคคลและตอบสนองความต้องการทางสังคมของประชาชน มีส่วนสำคัญในชีวิตประจำวัน เป็นการผ่อนคลายความเครียดและความเมื่อยล้าจากการประกอบอาชีพ ทั้งยังเสริมสร้างสุขภาพที่ดีแก่ผู้อยู่อาศัยในชุมชนเมืองอีกด้วย

2.5 สวนสาธารณะและการพักผ่อนหย่อนใจ

สวนสาธารณะ (Public Park) เป็นพื้นที่สีเขียว และพื้นที่โล่งประเภทหนึ่งในเขตเมือง ที่ช่วยให้เมืองมีสภาพแวดล้อมที่ดี รักษาระบบนิเวศของเมืองให้คงอยู่ ทำให้เมืองนั้นน่าอยู่ ประชากรในเมืองมีพื้นที่สำหรับประกอบกิจกรรมเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ และเป็นการใช้ที่ดินประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างมากสำหรับชีวิตความเป็นอยู่แบบเมือง (Urban life) ที่นอกจากจะตอบสนองความต้องการการพักผ่อนหย่อนใจซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์แล้ว สวนสาธารณะยังเป็นส่วนหนึ่งของที่โล่งว่าง (Open space) ธรรมชาติที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้สัมผัสบรรยากาศตามธรรมชาติ และยังเป็นช่องเปิดมุมมองไปสู่อาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมได้อีกด้วย นอกจากนี้ ยังเป็นการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ที่สวยงามของเมืองที่น่าประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติมาพัฒนาสภาพแวดล้อมที่สวยงามแก่เมือง

จากสภาพการณ์ปัจจุบัน และพฤติกรรมการใช้สวนสาธารณะของประจำวัน พบว่า สวนสาธารณะมีบทบาทและหน้าที่แตกต่างกันออกไป และความขาดแคลนจำนวนและขนาดเนื้อที่ทำให้ประชาชนส่วนมากไม่สามารถเดินทางไปใช้อย่างสะดวก กิจกรรมที่จัดไว้ในสวนสาธารณะยังไม่ดึงดูดให้เข้าไปพักผ่อนและประโยชน์ใช้สอย ยังไม่ครอบคลุมความต้องการของประชาชนโดยทั่วไปได้ สวนสาธารณะและบริเวณพักผ่อนหย่อนใจภายในเมืองเป็นสิ่งที่จำเป็นที่ช่วยให้เมืองมีความสวยงามร่มรื่น เป็นบริการทางสังคม ซึ่งมีผลทั้งทางร่างกายและจิตใจ จึงควรให้ความสนใจ และมีการวางแผนการสร้างหรือจัดหาในระยะยาว และล่วงหน้าก่อนที่เมืองจะแออัด หนาแน่นจนเป็นอุปสรรคในการพัฒนาต่อไปในอนาคต ตามลำดับ ความต้องการความเร่งด่วนของปัญหา

จากการศึกษาความหมายของสวนสาธารณะและการพักผ่อนหย่อนใจเห็นว่า สวนสาธารณะมีบทบาทสำคัญในชีวิตความเป็นอยู่แบบเมือง (Urban life) นอกจากจะให้ประโยชน์

แก่ประชาชนผู้อยู่อาศัยในเมืองแล้วนั้นยังมีประโยชน์ต่อสภาพแวดล้อมและสร้างภูมิทัศน์ที่สวยงามให้แก่เมือง

ดังนั้นการพัฒนาพื้นที่เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจในรูปแบบสวนสาธารณะจึงต้องพิจารณาความต้องการของประชาชนที่แตกต่างกัน เพื่อให้สวนสาธารณะสามารถรองรับกิจกรรมของประชาชนได้อย่างทั่วถึง

2.6 แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดประเภทของสวนสาธารณะ

2.6.1 ประเภทของสวนสาธารณะ

สวนสาธารณะเป็นพื้นที่ดินประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญมากสำหรับชีวิตความเป็นอยู่แบบเมือง โดยทั่วไปสวนสาธารณะจะหมายถึง พื้นที่โล่งที่มีการจัดภูมิทัศน์ให้เกิดความสวยงามเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้ผู้ที่เข้ามาใช้บริการสวนสาธารณะสามารถใช้เป็นที่พักผ่อน คลายความเมื่อยล้า เป็นที่พบปะสนทนาและใช้ดินเียวเล่น เป็นที่เพิ่มความสดชื่นสร้างสรรค์ความคิด (ชัยวัฒน์ อรุณทัยวิวัฒน์ 2540 อ้างในวนรัตน์ กรอิสราณกุล) โดยทั่วๆ ไปสามารถจัดแบ่งประเภทของสวนสาธารณะในเมืองออกได้เป็น 2 ประเภทคือ

(1) สวนระดับท้องถิ่น ได้แก่สนามเด็กเล่น (Play Ground) สวนระดับละแวกบ้าน (Neighborhood Park) จัดให้เพื่อเด็กเล่น ผู้สูงอายุ และประชาชนที่อาศัยอยู่ในละแวกนั้นสามารถไปใช้สวนนั้นด้วยการเดินเท้าภายในรัศมี 800 เมตร และสวนระดับชุมชน (Community Park) ควรมีขนาดตั้งแต่ 12.5 ไร่ เป็นสวนสาธารณะที่ให้บริการแก่ประชาชนในระดับชุมชนภายในรัศมี 1,500 - 2,500 เมตร ใช้เพื่อเป็นการพักผ่อนประจำวัน

(2) สวนสาธารณะแบบย่านและเมือง (District Park and Urban Park) เป็นสวนสาธารณะขนาดใหญ่ มีขนาดพื้นที่ตั้งแต่ 50 ไร่ขึ้นไป สามารถให้บริการแก่ประชาชนได้มาก มีการจัดบริเวณให้มีความสวยงามและมีสิ่งอำนวยความสะดวกในหลายๆ ด้าน เพื่อส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งกิจกรรมเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจอย่างสงบและกิจกรรมทางกีฬา

2.6.2 ลำดับชั้นของสวนสาธารณะ (The function hierarchy of park)

การจัดหาและพัฒนาสวนสาธารณะ ควรคำนึงถึงลำดับชั้นของสวนสาธารณะ ซึ่งการให้บริการด้านการพักผ่อนหย่อนใจจะแตกต่างกันตามขนาดพื้นที่ รูปแบบของการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกที่ตั้งและขอบเขตการให้บริการ ซึ่งในการวางแผนควรจัดหาสวนสาธารณะระดับต่างๆ กระจายให้ทั่วถึงในชุมชนดังนี้ (สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร 71-75)

1) สวนใกล้บ้าน ที่เด็กเล่น (Toi Lots) หรือสวนหย่อมขนาดเล็ก (Pocket park) เป็นสวนระดับล่างสุด ที่อยู่ในระยะเดินถึงโดยใช้เวลา 5 –10 นาที เหมาะสำหรับย่านที่มีครอบครัวมาก เช่น ทาวน์เฮาส์หรือ อพาร์ตเมนต์ อาจจะอยู่ระหว่างอาคารหรือกลุ่มอาคาร ใช้เป็นที่เล่นสำหรับเด็ก

ที่ออกกำลังกายหรือที่สังสรรค์พักผ่อนหย่อนใจของประชากรวัยต่างๆ การกระจายตัวของสวนในระดับนี้ควรอยู่ในระยะเดินเท้า (Walking Distance) มีการเข้าถึงโดยสะดวกไม่จำเป็นต้องข้ามถนนมีแนวทางการพัฒนาโดยอาศัยที่เว้นว่างขนาดเล็กที่ทิ้งร้าง

2) สวนในละแวกบ้าน (Neighborhood Park) สวนประเภทนี้ มีขนาดประมาณ 10 – 25 ไร่ สิ่งอำนวยความสะดวกในสวนมีเพิ่มมากขึ้นกว่าระดับ 1 เพราะมีผู้ใช้หลายกลุ่มมากขึ้น มีพื้นที่การใช้แบ่งออกตามวัตถุประสงค์ของผู้มาใช้ในกลุ่มต่างๆ เช่น ที่เล่นเกมสกี ที่วิ่งเล่นสำหรับเด็ก ทางรถจักรยานสำหรับเด็กโต ลานออกกำลังกายเบาๆสำหรับผู้สูงอายุ เป็นสวนสำหรับประชาชนผู้อยู่อาศัยในละแวกบ้านนั้น ขนาดมาตรฐาน 20,000 ตารางเมตร (12 ไร่) ระยะทาง Walking Distance 500 เมตร จากบ้านและทุกๆ 4 หมู่บ้านควรมีสวนสาธารณะสำหรับชุมชน 1 แห่ง

3) สวนระดับชุมชน (Community Park) สวนระดับนี้มีขนาดเนื้อที่ประมาณ 40 ไร่ มีสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มมากขึ้นกว่าระดับที่ 1 และ 2 มีที่เล่นกีฬา เช่น ตะกร้อ วอลเลย์บอล มีพื้นที่สำหรับการพักผ่อนแบบเปลือยเปลีนกับสิ่งสวยงาม เช่น ไม้ดอก ไม้ประดับ สวนระดับนี้ให้การบริการแก่ประชาชนทุกเพศทุกวัย มีขอบเขตการให้บริการกว้างกว่าคือระยะทางมากกว่าระยะการเดินเท้าประมาณ 1-2 กิโลเมตร

4) สวนระดับเขตหรือย่าน (District Park) สวนขนาดนี้จะมีขนาดของสวนสัมพันธ์กับสิ่งอำนวยความสะดวกภายในสวน ปกติจะมีขนาดมากกว่า 100 ไร่ มีสิ่งอำนวยความสะดวกบางอย่างที่ไม่มีในสวนระดับที่ 1, 2 และ 3 เช่น บริเวณปิกนิก ที่จอดรถ ลานเอนกประสงค์ บริเวณที่มีลักษณะจำเพาะ (Special Feature) เช่น สวนดอกไม้ขนาดใหญ่ สวนเล่นเรือ จักรยาน บึงตกปลา ลำธาร สวนระดับนี้ให้บริการประชาชนจำนวนมาก รัศมีการให้บริการกว้างมากขึ้น ประมาณ 2 – 5 กิโลเมตร ผู้ที่อยู่ใกล้มาด้วยการเดิน แต่ผู้ที่อยู่ไกลเดินทางด้วยระบบขนส่งมวลชน รถยนต์ การพักผ่อนในสวนใช้ระยะเวลานานขึ้นเพราะมีกิจกรรมเพลิดเพลินหลายชนิด

5) สวนระดับเมือง (City Park) สวนระดับนี้มีเนื้อที่ขนาดใหญ่ ตั้งแต่ 500 – 1,500 ไร่ กิจกรรมในสวนเน้นหนักไปทางด้าน Active Recreation นอกเหนือจากกิจกรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในสวนระดับล่าง เป็นกิจกรรมที่สนุกสนาน ตื่นเต้น ดึงดูดใจ เช่น ที่เล่นเรือ บริเวณ Camping ที่ตกปลา มีลานกว้างสำหรับการจัดงานประเพณี ผู้มาใช้บริการจะเดินทางมาจากทั่วกรุงเทพมหานคร และใช้เวลาพักผ่อนนานกว่าครึ่งวัน แต่มีรัศมีการให้บริการส่วนใหญ่ ครอบคลุมพื้นที่ ในระยะ 5-10 กิโลเมตร

6) สวนระดับภาค (Regional Park) สวนระดับนี้เป็นระดับสูงสุดของสวนสาธารณะมีเนื้อที่กว้างขวางหลายพันไร่ขึ้นไป มีลักษณะพิเศษเฉพาะ เช่น บึงน้ำ แอ่งน้ำ แม่น้ำ ต้นไม้ ป่าเขา ตามธรรมชาติ เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ธรรมชาติ สวนระดับนี้ให้บริการประชากรในบริเวณเขตเมืองทั้งหมดและพื้นที่ใกล้เคียงในเขตอิทธิพลของเมือง

2.6.3 มาตรฐานสวนสาธารณะ

มาตรฐานในการจัดสร้างสวนสาธารณะในแต่ละประเทศแต่ละเมืองมีความแตกต่างกันไปตามสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร สภาพภูมิประเทศและสภาพภูมิอากาศ ดังนั้นในการกำหนดมาตรฐานในการจัดสร้างสวนสาธารณะ จึงจำเป็นต้องมีการประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม โดยคำนึงถึงความต้องการสภาวะการณ์ ทรัพยากร และลักษณะของแต่ละชุมชนที่มีความแตกต่างกัน สำหรับประเทศไทยแล้วได้มีการกำหนดมาตรฐานของสวนสาธารณะโดยหน่วยงานต่างๆ ที่แตกต่างกันไป

ตารางที่ 2.1 แสดงเกณฑ์มาตรฐานสวนสาธารณะในประเทศไทย

หน่วยงาน	เนื้อที่สวนสาธารณะ ต่อประชากร 1,000 คน (ไร่)	เนื้อที่สวนสาธารณะ ต่อประชากร 1 คน (ตารางเมตร)	หมายเหตุ
สภาพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ	10.0	16.0	ใช้เป็นมาตรฐานสำหรับประเทศไทย
ผังนครหลวง 2543 สำนักผังเมือง	10.0	16.0	ใช้สำหรับพื้นที่กรุงเทพฯ
ผังนครหลวงโดยใจก้าว	10.0	16.0	ใช้สำหรับพื้นที่กรุงเทพฯ
การเคหะแห่งชาติ	2.0	3.2	เพื่อการพัฒนาที่อยู่อาศัยซึ่งรวมเนื้อที่ สนามกีฬา 0.40 ไร่ ต่อ 1,000 คน และ สนามเด็กเล่น 0.30 ไร่ ต่อ 1,000 คน
โครงการศูนย์ราชการ และเมืองใหม่ สำนักผังเมือง	1.84	2.94	เป็นค่าที่ไม่ได้คิดรวมเนื้อที่สำหรับ สนามกีฬา 0.80 ไร่ ต่อ 1,000 คน และ สนามเด็กเล่น 1 ไร่ ต่อ 1,000 คน
ผังนครหลวงฉบับ ปรับปรุง	1.80	2.88	เป็นมาตรฐานผังเมืองที่นิยมใช้

ที่มา : รวบรวมจากข้อมูลหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

มาตรฐานสวนสาธารณะกำหนดเนื้อที่สวนสาธารณะของเมือง 9.38 ไร่ ต่อประชากร 1,000 คน หรือ 15 ตร.ม. ต่อ 1 คน หรือเทียบเป็นเนื้อที่สวนสาธารณะเท่ากับ 5 % ของพื้นที่ทั้งเมือง แต่หากเมืองใดมีความแออัดของประชากร และอาคารสูงอนุโลมให้ใช้มาตรฐานเนื้อที่สวนสาธารณะ 7.5-8 % ของพื้นที่ทั้งหมด (Chapin F. Stuart 1972 : 221) หรือ 4 ตารางเมตร ต่อประชากร 1 คน หรือ 2.5 ไร่ ต่อประชากร 1,000 คน สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กำหนดเนื้อที่สวนสาธารณะ 10 ไร่ ต่อประชากร 1,000 คน หรือ 16 ตร.ม. ต่อประชากร 1 คนใช้เป็นมาตรฐานสำหรับประเทศไทย

การเคหะแห่งชาติ กำหนดมาตรฐาน 2 ไร่ และ 3.2 ตร.ม. เพื่อการพัฒนาที่อยู่อาศัยซึ่งรวมเนื้อที่สนามกีฬา 0.40 ไร่ ต่อ 1,000 คน และสนามเด็กเล่น 0.30 ไร่ ต่อ 1,000 คนเอาไว้ด้วยโครงการศูนย์ราชการและเมืองใหม่โดยสำนักผังเมือง (DTCP) กำหนดขนาด 1.84 ไร่ และ 2.94 ตร.ม. เป็นค่าที่ไม่ได้คิดรวมเนื้อที่สำหรับสนามกีฬาที่กำหนดมาตรฐานไว้ 1.84 ไร่ ต่อ 1,000 คน และมาตรฐานสนามเด็กเล่น 1 ไร่ต่อ1,000คน

ผังนครหลวงฉบับปรับปรุง กำหนดขนาด 1.80 ไร่ และ 2.88 ตร.ม. เป็นมาตรฐานผังเมืองที่นิยมใช้ GTZ กำหนด 0.80 ไร่ และ 1.28 ตร.ม. เป็นค่าที่ไม่ได้คิดรวมเนื้อที่สำหรับสนามกีฬาที่กำหนดมาตรฐานไว้ 0.8 ไร่ ต่อ1,000คนและมาตรฐานสนามเด็กเล่น0.5ไร่ต่อ1,000คน

World Bank กำหนดขนาด 0.625 ไร่ และ 1.00 ตร.ม. เป็นค่าที่ไม่ได้คิดรวมเนื้อที่สำหรับสนามกีฬาซึ่งมีมาตรฐานคือ 0.625 ไร่ ต่อ 1,000 คน สนามเด็กเล่นที่มีขนาดเล็กที่สุด 20-30 ตร.ม. เอาไว้ด้วย (พิรพรรณ พงษ์ไพบูลย์,2538)

การศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับประเภทสวนสาธารณะ ลำดับขั้นของสวนสาธารณะ และมาตรฐานสวนสาธารณะ เห็นได้ว่าประเภทสวนฯ ลำดับขั้นของสวนฯ และมาตรฐานสวนฯ มีความสัมพันธ์กับกิจกรรมของประชาชน และขนาดของพื้นที่สวนฯ เป็นการช่วยให้เลือกพัฒนาพื้นที่ได้อย่างเหมาะสมกับขนาดพื้นที่และความต้องการกิจกรรมของผู้มาใช้สวนสาธารณะ รวมถึงรูปแบบและระยะเวลาในการเดินทางมาใช้พื้นที่สวนสาธารณะอีกด้วย

2.7 แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมนันทนาการ

2.7.1 นิยามของกิจกรรมนันทนาการ

นิยามของกิจกรรมนันทนาการ ได้แก่ ลักษณะ และ นิสัยส่วนบุคคล หลายๆ ประการ แต่สามารถจัดกลุ่มออกได้เป็น 5 กลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้คือ

- 1) กิจกรรมที่ใช้พื้นที่ภายในและรอบๆ บ้าน (ดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุ อ่านหนังสือ ทำสวน งานอดิเรกประเภทคุณทำได้ด้วยตนเอง)
- 2) กิจกรรมร่วมกับสังคมชั้นสูง (ออกไปสถานบันเทิงประเภทต่างๆ การออกไปรับ ประทานอาหารนอกบ้าน การเข้าพักในโรงแรม ฯลฯ)
- 3) กิจกรรมทางด้านศิลปและวัฒนธรรม (การเข้าชมภาพยนตร์ คอนเสิร์ต งานแสดง ศิลปะ)
- 4) กิจกรรมทางด้านกีฬา (ว่ายน้ำ ดิกอล์ฟ เทนนิส)
- 5) กิจกรรมกลางแจ้งแบบไม่มีรูปแบบ (การปีนผา ขี่รถเล่น นั่งรถชมเมือง)

2.7.2 ความต้องการนันทนาการของมนุษย์

ร่างกายของมนุษย์ไม่เหมือนกับเครื่องจักร แม้เครื่องจักรต้องมีการพักผ่อน ยิ่งมนุษย์ด้วยแล้วย่อมต้องการการพักผ่อนเป็นทวีคูณ ภายหลังการประกอบภาระกิจ ประจำวันแล้วร่างกายต้องการ

การพักผ่อน โดยใช้เวลางานจากการกิจ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ เกิดความเพลิดเพลินใจ เพื่อจัดความเหนื่อยอ่อนให้หมดไป ซึ่งเป็นกิจกรรมเพื่อการนันทนาการ (จรินทร์ ธานีรัตน์. 2528,12)

การนันทนาการ (recreation) ได้มีนักวิชาการหลายท่าน ให้ความหมายว่าเป็น กิจกรรมที่ทำในเวลางานตามความสมัครใจและความต้องการของมนุษย์ ซึ่งจะก่อให้เกิดความสดชื่นต่อร่างกายและจิตใจ โดยต้องเป็นกิจกรรมที่สังคมยอมรับ ไม่ใช่ข้อบายมุขหรือผิดศีลธรรมและกิจกรรมนั้นต้องไม่ถือเป็นอาชีพ (Pearson 1962 , 147 : Lavery 1974 , 124 : Van Der Zee 1988 , 1 : สุรเชษฐ์เชษฐมาศ. 2525 , 3)

การนันทนาการนั้นจัดเป็นความต้องการของมนุษย์ขั้นหนึ่ง ถ้าความต้องการขั้นแรกได้รับการตอบสนองเป็นที่พอใจแล้ว ความต้องการขั้นสูงอาจจะเกิดขึ้น แต่ถ้าความต้องการขั้นแรกยังไม่ได้รับการตอบสนอง ความต้องการขั้นต่อไปอาจยังไม่เกิดขึ้น

โดยความต้องการแบ่งออกเป็น 5 ระดับขั้น ได้แก่

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย (physiological needs) ได้แก่ ความต้องการพักผ่อนหย่อนใจ การออกกำลังกาย การทำกิจกรรมนันทนาการ ความต้องการตอบสนองความหิวกระหายน้ำ ความต้องการทางเพศและทางชีวภาพ ความต้องการทางด้านสุขภาพ

2. ความต้องการความปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง (safety needs) ได้แก่ ความต้องการด้านความปลอดภัยและความมั่นคง ความต้องการด้านกฎหมายและความยุติธรรม ความต้องการด้านระเบียบ

3. ความต้องการทางด้านสังคม (social needs) ได้แก่ ความต้องการความรักจากมิตรสหายและครอบครัว ความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ความต้องการได้รับการยอมรับจากผู้อื่น ความต้องการมีบารมี

4. ความต้องการมีชื่อเสียง สังคมยอมรับถึงคุณค่า (self-esteem needs) ได้แก่ ความต้องการเป็นคนที่มีคนนับหน้าถือตา ความต้องการมีชื่อเสียง ความต้องการการได้เป็นผู้มีคุณค่าในสังคม ความพึงพอใจในการให้

5. ความต้องการเป็นเลิศ การตอบสนองจุดประสงค์ของตนเอง (self-actualization needs) ได้แก่ ความต้องการเข้าใจในตนเอง ความต้องการมีศักยภาพอย่างเต็มที่ ความต้องการมีศักยภาพทางจิตใจอย่างเต็มที่ ความต้องการให้บริการ การตอบแทนสังคม การทำกิจกรรมเพื่อสังคม

2.7.3 การจำแนกตามพื้นที่กิจกรรมที่คล้ายคลึงกันและประสบการณ์ที่ได้รับ

กิจกรรมนันทนาการแบ่งตาม Gold (Seymour M. Gold :1980) ได้ 4 ประเภท คือ

2.7.3.1 กิจกรรมที่ใช้ความพยายามของร่างกายเป็นส่วนใหญ่ (Physical Recreation)

2.7.3.2 กิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับสังคม หรือร่วมกันในสังคมเป็นส่วนใหญ่ (Social Recreation)

2.7.32 กิจกรรมที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นจุดสนใจของกิจกรรม เช่น แม่น้ำลำธาร วิวทัศน์ ทะเล ป่า ฯลฯ

ประโยชน์ของการแบ่งกิจกรรมในลักษณะนี้ คือ สามารถจัดกลุ่มกิจกรรม ประเภทเดียวกัน ใช้ในพื้นที่เดียวกันได้ เพื่อเป็นประโยชน์ในการใช้พื้นที่อย่างประหยัด แบ่งกิจกรรมเป็นกิจกรรมกลางแจ้ง (Outdoor) หรือกิจกรรมในร่ม (Indoor) ดังตัวอย่างต่อไปนี้ (Seymour M.Gold : 1980 อ้างโดย ญัตติพงศ์ อินทรรัตน์)

2.7.4 การจำแนกตามความพยายามของร่างกาย

กิจกรรมสันทนาการสามารถจำแนกโดยใช้ ความพยายามของร่างกายเป็นเกณฑ์ ตามที่ Hachett (Brian Hachett : 1975 :35) ได้แบ่งใช้เป็น 2 ประเภทดังนี้

2.7.4.1 กิจกรรมสันทนาการไม่ใช้การออกแรง (Passive Recreation) ได้แก่ กิจกรรมประเภทชื่นชมธรรมชาติ, การฟังดนตรีในสวนสาธารณะ ภูมิทัศน์หน้าเมือง การนั่งเล่นในสวนสาธารณะ เป็นต้น

2.7.4.2 กิจกรรมสันทนาการที่ต้องออกแรง (Active Recreation) ได้แก่ การเดิน วิ่ง การเล่นกีฬากลางแจ้งต่างๆ เช่น เล่นฟุตบอล , บาสเก็ตบอล , หรือแม้แต่กีฬาในร่ม เช่น แบดมินตัน (Brian Hachett : 1975 : 35 อ้างโดย ญัตติพงศ์ อินทรรัตน์)

การนำเกณฑ์ การแบ่งรูปแบบกิจกรรมแบบใดมาใช้ประโยชน์นั้น ต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของผู้ใช้ประโยชน์ตามความเหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการพื้นที่ที่สุด

ความต้องการนันทนาการของมนุษย์ จำเป็นต้องมีพื้นที่รองรับกิจกรรมนันทนาการที่หลากหลาย โดยปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการนันทนาการ ได้แก่ ความต้องการทางด้านร่างกาย ความต้องการความปลอดภัย ความต้องการด้านสังคม ความต้องการมีชื่อเสียงให้สังคมยอมรับคุณค่า ความต้องการตอบสนองจุดประสงค์ของตนเอง การศึกษาปัจจัยดังกล่าว ทำให้ทราบถึงประเภทกิจกรรมนันทนาการที่เหมาะสมตรงต่อความต้องการส่วนใหญ่ของประชาชน

2.8 แนวความคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้สวนสาธารณะ

2.8.1 การตัดสินใจเข้ามาใช้สวนสาธารณะ มีปัจจัย 3 ประการนี้ (Seymour M.Gold : 1980) ได้กล่าวไว้คือ

2.8.1.1 ลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ ลักษณะประชากร เพศ อายุ รายได้ อาชีพ ฯลฯ ลักษณะส่วนบุคคลที่มีผลต่อพฤติกรรมการใช้สวนสาธารณะ ได้มีผู้ศึกษาวิจัยด้านนี้หลายท่านดังนี้

1. เพศ งานวิจัยของ อมรรรัตน์ กฤตยานวัช และปรีชา ศิริภัก กล่าวไว้ว่า เพศหญิง เป็นเพศที่ต้องการใช้ สวนสาธารณะขนาดเล็กตั้งอยู่ใกล้บ้านมากกว่าเพศชาย (ปรีชา ศิริภัก 2527 : 149 อ้างใน ญัตติพงศ์ อินทรรัตน์ : 2541)

2. อาชีพ ของประชากรจะมีความสัมพันธ์อย่างยิ่งกับความต้องการพักผ่อนหย่อนใจ จากกลุ่มอาชีพด้านบริหาร หรือใช้ความคิดจะต้องการสวนสาธารณะที่สามารถประกอบกิจกรรมออกกำลังกายได้ และกลุ่มอาชีพที่ประกอบอาชีพที่ทำให้เกิดความเมื่อยล้าต่อร่างกาย เช่น อาชีพผู้ใช้แรงงาน มักเป็นผู้มีรายได้ต่ำจะต้องการสวนสาธารณะที่สามารถตอบสนองตามความต้องการการพักผ่อนหย่อนใจแบบสงบ (ปรีชา ศิริภัก : 2547 :116 อ้างใน ญัตติพงษ์ อินทร์ตัน : 2541)

3. รายได้ รายได้ของประชากรนับเป็นตัวแปรสำคัญที่มีผลต่อความต้องการ ใช้สวนสาธารณะ (สำนักปลัดทรม. 2530 : 44 อ้างใน ญัตติพงษ์ อินทร์ตัน : 2541) จากผลงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกล่าวว่า ผู้มีรายได้น้อย (2,000-4,000บาท/เดือน) มีความต้องการสวนสาธารณะใกล้บ้านเพื่อลดความสิ้นเปลือง เวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทาง

4. อายุ ประชากรที่มีอายุต่างกันย่อมมีความต้องการด้านการพักผ่อนหย่อนใจที่แตกต่างกัน (ปรีชา ศิริภัก 2527 : 149 อ้างใน ญัตติพงษ์ อินทร์ตัน : 2541)

Gerhard Rosenberg (1989,87-95) ยังกล่าวได้ว่า สวนสาธารณะจำเป็นสำหรับทุกช่วงอายุ คือ

ก. วัยเด็ก จะเป็นวัยที่มีความต้องการทางร่างกาย (Physical Need) จะต้องมีพื้นที่ไว้สำหรับวิ่งเล่น ปีนป่าย เล่นเกมส์ เข้าสังคมกับเพื่อน ต้องการแสงแดด อากาศบริสุทธิ์เพื่อสร้างความคุ้นเคย (Familiarlity) และเรียนรู้ธรรมชาติเป็นการสร้างประสบการณ์

ข. วัยเยาวชนมีความต้องการด้านจิตใจ (Phychological Need) มากที่สุดและก็เป็นวัยที่อยากรู้อยากเห็นค้นหาข้อสงสัยเกิดสิ่งรอบๆ ตัวต้องการการรวมกลุ่มซึ่งต้องใช้พื้นที่เพื่อเล่นเกมส์ หรือ เล่นกีฬาร่วมกัน เพื่อจะเรียนรู้ซึ่งกันและกัน วัยนี้อยากรู้จักกับบุคคลอื่น ชอบสังเกตรอบตัว หากไม่เตรียมพื้นที่ไว้เด็กในวัยนี้อาจไปคบกับเพื่อนกลุ่มอื่นที่แตกต่าง พายุที่สุดอาจนำไปสู่อบายมุข ทำให้เราเสียทรัพยากรมนุษย์ที่จะไปช่วยพัฒนาประเทศ

ค. วัยผู้ใหญ่ เป็นวัยที่มีความต้องการทางสังคม (Social Need) มากที่สุดต้องการมีอาชีพที่มั่นคง การเงินที่ดี มีเกียรติยศชื่อเสียง เป็นที่ยอมรับของสังคม ต้องรับผิดชอบต่อครอบครัว ทำให้คนในวัยนี้ต้องทำงานให้หนัก เพื่อให้ได้มาซึ่งสังคมดังกล่าว ทำให้เกิดอารมณ์ตึงเครียด คร่ำเคร่ง หากไม่มีสวนสาธารณะให้ผ่อนคลายอาจทำให้คนในวัยนี้มีปัญหาทางสภาพจิตซึ่งส่งผลเสียต่อสังคมและประเทศชาติได้

ง. วัยสูงอายุ มีความต้องการด้านคุณภาพชีวิต ต้องการความสงบ แต่ไม่ควรให้ผู้สูงอายุอยู่ในอาคารเหงา โดดเดี่ยวถูกทอดทิ้ง ในวัยนี้จึงมีความต้องการด้านร่างกาย (Physical Need) เช่นเดียวกัน ดังนั้นการตอบสนองคุณภาพชีวิตสำหรับวัยสูงอายุที่ต้องการความสงบ และพบปะสังสรรค์ การพูดคุยจึงจำเป็นพื้นที่เปิดโล่งหรือสวนสาธารณะ สำหรับใช้เป็นที่นั่งคุยหรือพบปะกันจึงจำเป็น สวนสาธารณะจึงเปรียบเสมือนรางวัลที่ทางรัฐบาลหรือองค์กรเอกชนควรมอบให้ประชาชนที่ผ่านการทำงานหนักมาก่อนชีวิต

ดังนั้น จะเห็นได้ว่ามนุษย์ทุกเพศทุกวัยมีกิจกรรม ซึ่งเป็นพฤติกรรมของแต่ละวัย เพื่อเป็นการตอบสนองพฤติกรรมต่างๆ จำเป็นต้องมีพื้นที่เปิดโล่งจำพวกสวนสาธารณะเพื่อรองรับในทุกกิจกรรมของคนในทุกวัย และการได้ใช้ชีวิตร่วมกันของคนในครอบครัว ในสวน สาธารณะเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกในครอบครัวเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และเปิดโอกาสให้แต่ละคนในสังคมได้พบปะกัน เสริมสร้างความสัมพันธ์ให้เกิดในชุมชน และให้ความสำคัญกับสถาบันครอบครัว ซึ่งจะนำไปสู่สังคม ที่ดี ถือว่าเป็นการเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชากรให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ได้ผ่อนคลายความตึงเครียด นอกจากนี้การมีพื้นที่เปิดโล่งในเมืองมีสีเขียวเป็นเมืองที่น่าอยู่ทำให้ประชากรมีคุณภาพชีวิต เป็นการช่วยพัฒนาสังคม และเศรษฐกิจของชาติอีกทางหนึ่งด้วย

5. ระดับการศึกษา เป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับอาชีพและรายได้ และการศึกษาของประชาชน พบว่า เป็นสิ่งช่วยให้คุณภาพชีวิตสูงขึ้น และยังช่วยให้ประชาชนมีความเข้าใจต่อสิ่งต่างๆ ได้ง่ายและเป็นระบบ และสามารถเห็นประโยชน์จากการปฏิบัติตามเงื่อนไขบางอย่าง จะทำให้ชีวิตมีคุณภาพดียิ่งขึ้น (สมศักดิ์ กองไชย : 2529 อ้างถึงใน ญัตติพงศ์ อินทรรัตน์ : 2541) และที่สำคัญการศึกษายังทำประโยชน์ให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการพักผ่อนหย่อนใจ จึงมีความต้องการสวนสาธารณะ ความต้องการที่แท้จริงของคน

6. ความเสื่อมโทรมทางสุขภาพอนามัยของประชาชน ผู้ที่มีความอ่อนล้าทั้งทางสมองและร่างกายจากการประกอบอาชีพ มักอาศัยการพักผ่อนหย่อนใจเพื่อช่วยลดความตึงเครียด จึงมีผลต่อความต้องการไปใช้สวนสาธารณะ โดยผู้ที่เจ็บป่วยไม่มำร่างกายแข็งแรง ย่อมมีความสามารถไปใช้สวนสาธารณะได้บ่อยครั้งกว่าผู้ที่มีข้อจำกัดของสุขภาพ (อมรรัตน์ กฤตยานวัช : 2526 อ้างถึงใน ญัตติพงศ์ อินทรรัตน์ : 2541)

2.8.1.2 ความสัมพันธ์ทางสังคม กลุ่มคนที่รู้จักกัน ครอบครัวเดียวกัน เชื้อชาติเดียวกัน ร่วมทำกิจกรรมสันทนาการ หรือใช้พื้นที่สันทนาการนั้นๆ อยู่ ทำให้เกิดการตัดสินใจในการมาใช้พื้นที่สันทนาการเดียวกันกับกลุ่มของตน

2.8.1.3 โอกาสทางการประกอบกิจกรรมสันทนาการ เป็นปัจจัยสุดท้ายของผู้ใช้ บริการในการตัดสินใจประกอบกิจกรรมสันทนาการในสถานที่ใดที่หนึ่ง โดยปราศจากปัจจัยดังนี้คือ

1. ความสะดวกในการเข้าถึง (Accessibility) ซึ่งได้แก่ ระยะทางในการเดินทางมาใช้สวนสาธารณะ ระยะเวลาในการเดินทางเข้ามาใช้สวนสาธารณะ ความสะดวกในการเดินทางเป็นต้น ผลการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านความสามารถในการเข้าถึงมีดังนี้ คือ

ความสามารถในการเข้าถึงสวนสาธารณะ ซึ่งสามารถวัดได้จากเวลาและระยะเวลาในการเดินทางจากบ้านหรือที่ทำงานไปยังพื้นที่สวนสาธารณะ ซึ่งตัวแปรด้านระยะทางและเวลานี้สามารถบอกให้ทราบถึงรัศมีการให้บริการของสวนสาธารณะนั้นๆ (Seymour M. Gold 1980 อ้างถึงใน ญัตติพงศ์ อินทรรัตน์ : 2541) และรัศมีการให้บริการของแต่ละสวนนั้นยังขึ้นอยู่กับขนาดสิ่งอำนวยความสะดวก และ องค์ประกอบภายในสวนสาธารณะอีกด้วย (อมรรัตน์ กฤตยานวัช : 2526 อ้างถึงใน ญัตติพงศ์ อินทรรัตน์ : 2541)

2. ค่าใช้จ่ายในการมาใช้พื้นที่ (Cost) ได้แก่ ค่าใช้จ่ายที่ต้องใช้ในการมาใช้สวนสาธารณะเช่น ค่ายานพาหนะ ค่าอาหารที่ต้องใช้ในสวน รวมถึง ค่าอุปกรณ์ที่ใช้ทำกิจกรรม สันทนาการภายในสวนสาธารณะ ค่าเช่าพื้นที่ที่สันทนาการ และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ถ้าหากเสียค่าใช้จ่ายมากจะทำให้ประชาชนไม่สามารถมาใช้และไม่อยากมาใช้พื้นที่ และค่าใช้จ่ายอาจเป็นข้อตัดสินใจที่จะมาใช้และไม่มาใช้สวน สาธารณะ รวมไปถึงความถี่ในการมาใช้สวนสาธารณะด้วย

3. ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับพื้นที่สวนสาธารณะ(Information) หมายถึงข้อมูลและคำแนะนำต่างๆ ที่ทำให้ทราบว่าพื้นที่สันทนาการดังกล่าว และมีกิจกรรมใดบ้างที่สามารถทำได้ภายในสวนสาธารณะ

จึงอาจสรุปได้ว่า การตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมสันทนาการรูปแบบใดและที่ใด ขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 ประการหลัก ๆ คือ ปัจจัยด้านลักษณะส่วนตัว ปัจจัยด้านกลุ่มสังคม และปัจจัยด้านโอกาสในการทำกิจกรรม

ผู้มาใช้สวนสาธารณะจะมีพฤติกรรมและประเมินความพึงพอใจจาก 5 ขั้นตอนในการทำกิจกรรม สันทนาการในพื้นที่สวนสาธารณะ ดังนี้คือ (Seymour M. Gold 1980 อ้างถึงใน ญัตติพงศ์ อินทรรัตน์ : 2541)

1. ขั้นตอนความตั้งใจไปใช้พื้นที่สันทนาการ (Anticipation) ซึ่งได้แก่ พฤติกรรม การตัดสินใจทำกิจกรรมในวัน เวลาใด การเลือกสถานที่ประกอบกิจกรรม หรือ พื้นที่สวนสาธารณะใด และความบอความถี่ในการตัดสินใจ
2. ขั้นตอนการเดินทางมายังสวนสาธารณะ (Travel to) เป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องมาจากพฤติกรรมความตั้งใจ คือหลังจากตกลงใจเลือกพื้นที่แล้วก็เดินทางมายังพื้นที่โดยวิธีการต่างๆ
3. ขั้นตอนการประกอบกิจกรรมสันทนาการในสวนสาธารณะ (On site) ซึ่งพฤติกรรมการใช้สวนสาธารณะในขั้นนี้ได้แก่ การเลือกกิจกรรมสันทนาการความชอบ ระยะเวลาในการประกอบกิจกรรม
4. ขั้นตอนการเดินทางกลับยังที่พักหรือกลับจากสวนสาธารณะ (Travel back) เป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องมาจากขั้นตอนการเดินทางมายังสวนสาธารณะ ซึ่งอาจใช้วิธีการเดินทางแบบเดิม
5. ขั้นตอนประสบการณ์ที่ได้มาจากสวนสาธารณะครั้งนี้ในทุกๆ ขั้นตอน (recollection) ซึ่งถ้าได้รับประสบการณ์ทางบวกก็อาจส่งผลกลับไปสู่การใช้สวนสาธารณะอีกครั้ง

2.8.2 แนวความคิดด้านความพึงพอใจและปัจจัยเกี่ยวข้องต่อสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของสวนสาธารณะ

ความพึงพอใจประกอบไปด้วย ความรู้สึกทางบวก และความรู้สึกทางลบ ความรู้สึกทางบวก คือ ความรู้สึกที่เกิดขึ้นแล้วทำให้เป็นสุข ส่วนความรู้สึกทางลบ คือ ความรู้สึกที่เกิดขึ้นแล้วทำให้เป็นทุกข์ไม่มีความสุข ระบบความสัมพันธ์ทั้งสามนี้เรียกว่า ระบบความพึงพอใจ สิ่งที่ทำให้เกิด

ความรู้สึกพึงพอใจแก่มนุษย์ ได้แก่ทรัพยากร (Resources) หรือสิ่งเร้า(Stimuli) การวิเคราะห์ระบบความพึงพอใจคือการศึกษาวาด้วยทรัพยากรหรือสิ่งเร้าแบบใดที่เป็นสิ่งที่ต้องการ และทำให้เกิดความพึงพอใจ ซึ่งจะเกิดมากที่สุดเมื่อมีทรัพยากรถูกต้องและเหมาะสม (Shelley,Meyned W. 1975 : 252-268 อ้างถึงใน ญัตติพงษ์ อินทวัฒน์ 2541)

ในด้านของความพึงพอใจของผู้มาใช้พื้นที่สันทนาการหรือสวนสาธารณะใดนั้นขึ้นอยู่กับขั้นตอน พฤติกรรมของบุคคลที่มาใช้พื้นที่ โดยพิจารณาจากความพึงพอใจ 5 ขั้นตอนของ Gold (Seymour M. Gold :1980) ในเรื่องพฤติกรรมการใช้สวนสาธารณะ ในข้อที่ 7.1.3

โดยปกติแล้วผู้มาใช้พื้นที่สันทนาการหรือมาใช้สวนสาธารณะใดๆจะมีความคาดหวังอยู่ 3 ประการ จากพื้นที่ประกอบกิจกรรมสันทนาการดังนี้

1. คาดหวังว่าจะได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินในพื้นที่
2. คาดหวังและเข้าใจในโอกาสและประเภทกิจกรรมที่มีอยู่ในพื้นที่และเข้าใจว่าจะไปใช้พื้นที่ทำกิจกรรมบริเวณไหนอย่างไร
3. มีความต้องการและคาดหวังผลทางด้านการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม,พบปะผู้อื่นและความต้องการอื่นๆ ทางด้านจิตวิทยาเข้ามาผสมผสานหรือเกี่ยวข้องด้วย

การตอบสนองความต้องการทั้งสามประการนั้นดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าผู้มาใช้สวนสาธารณะจะนำประสบการณ์ 5 ขั้นตอนตั้งแต่เริ่มตัดสินใจจะมาทำกิจกรรมสันทนาการมาถึงพื้นที่ จนกระทั่งเดินทางกลับ มาทำประเมิน

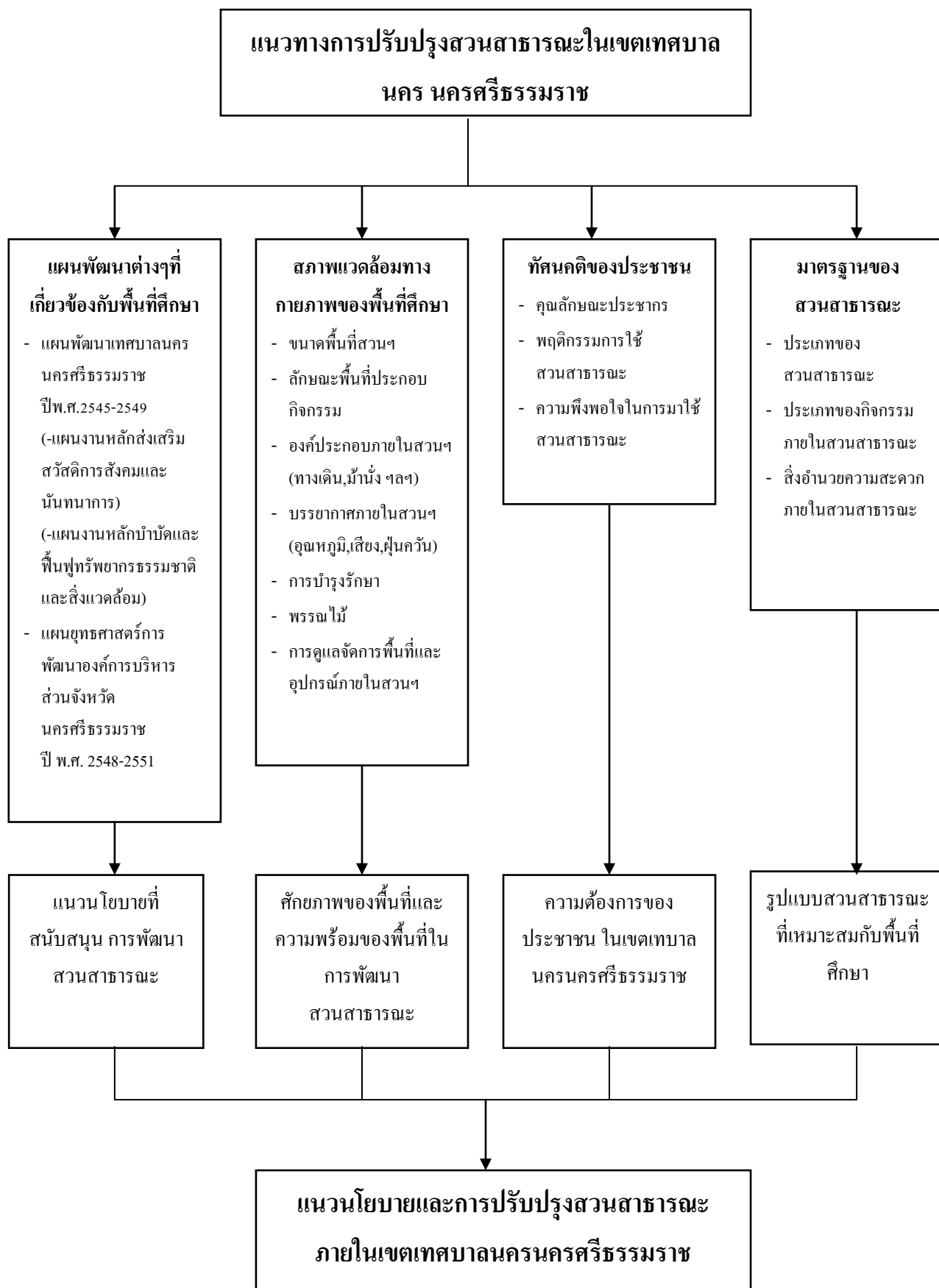
ความพึงพอใจด้วยทั้งหมด แต่เมื่อมาถึงพื้นที่แล้วผู้มาใช้ด้วย จะได้รับประสบการณ์ในพื้นที่สวนสาธารณะเองและสวนสาธารณะจะสามารถตอบสนองความพึงพอใจได้ดีเพียงไร จะมีผลมาจากคุณภาพของสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

คุณภาพของแหล่งสันทนาการ (Resorce Quality) หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่ผู้มาใช้มองว่าเป็นสิ่งปลูกสร้างหรือสิ่งที่มีอยู่ถาวรทางกายภาพ ึ่งที่เป็นลักษณะทางธรรมชาติหรือที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ธรรมชาติ ทิวทัศน์ ต้นไม้ หอ่งน้ำ โต๊ะที่นั่ง ถังขยะ ป้าย ทางเดิน อุปกรณ์ในพื้นที่สันทนาการ ฯลฯ

คุณภาพในการเข้าใช้ หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่ผู้มาใช้ประเมินว่าเป็นอุปสรรค (ในทางลบ) หรือสิ่งดึงดูดชักจูง (ในทางบวก) ต่อความคาดหวังและความพึงพอใจใน ระหว่างที่มาใช้พื้นที่สันทนาการ เช่น ความหนาแน่นเกินไป รอนานเกินไป เสียงดังเกินไป ความขัดแย้ง อันตราย การจัด การที่ดี หรือ กฎระเบียบของพื้นที่ ฯ (Seymour M.Gold : 1980 อ้างถึงใน ญัตติพงษ์ อินทวัฒน์.2541)

คุณภาพทั้งสองประการ ที่จริงก็คือ ทรัพยากรและสิ่งเร้า ที่สามารถตอบสนองความคาดหวังทั้ง 3 ประการ ในพื้นที่สวนสาธารณะหากตอบสนองได้ดี และถูกต้องเหมาะสม ต่อความคาดหวังของผู้ใช้ ก็จะเกิดความรู้สึกทางบวก คือ ความพึงพอใจเกิดขึ้น

ดังนั้น การศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้สวนสาธารณะจึงมีความสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาสวนสาธารณะเพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนและมีส่วนสำคัญในการช่วยให้สวนสาธารณะไม่ถูกทิ้งร้าง เนื่องจากไม่มีผู้มาใช้บริการ เป็นการวางแผนการพัฒนาสวนสาธารณะที่ดีและมีการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เหมาะสมนั่นเอง

ภาพที่ 2.1 แสดงกรอบแนวความคิดในการศึกษา